



Leger, klimaendringer og de som kommer etter oss

LEGELIVET

GRO NYLANDER

E-post: grnyl@online.no

Gro Nylander er dr.med., spesialist i fødselshjelp og kvinnesykdommer og i medisinsk genetikk. Hun er nestleder i Besteforeldrenes klimaaksjon.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

«Kva vi enn gjer, må følgjene av våre gjerningar bli slik at vi vil tole å bli vurdert av barnebarna våre», sier Edvard Hoem. Det gjelder i høyeste grad i klimasaken.

Nabojenta har fått et stygt skrubbsår. Jeg renser det mens vi småprater, en verbal anestesi. Hun har lest i Aftenposten Junior at havet stiger og mange vil drukne.

«Kan du livredde dem, du som er lege?» spør syvåringen litt engstelig. Hun bor nær fjorden og undres på om det gjelder henne.

Er «klimaangst» en ny diagnose? Er det i så fall sykkelig, eller tvert imot en adekvat reaksjon? Forskning tyder på at frykt faktisk utløser en tendens til å ville hjelpe, som å gi penger til miljøorganisasjoner (1).

Negative følelser virker sterkere enn positive og kan gi et kraftigere dytt mot å bli mer klimavennlig. Men blir fakta for skremmende, kan det føre til fornektelse.

Jeg trøster min lille pasient med alt vi selv kan gjøre. Som 5B-kampanjen til Besteforeldrenes klimaaksjon: **Bil, Billett, Biff, Bolig, Butikk** (2). Dråper i havet, ja visst, men havet består jo av dråper. Hun danser glad av gårde mens hun synger: «Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre litt!»

For det er nemlig slik at blir du stolt over egen miljøvennlighet, er sannsynligheten for at du fortsetter veldig stor (2).

Resept mot klimatrusselen

Fem nære 12-åringer vil skolestreike, men må ha voksenfølge. Bestemor trår til, allerede påmeldt som lege utenfor Stortinget. De skriver egne plakater: *Vi skal arve jorda /så hør på disse orda! Og: Gjør noe nå / ikke bare se på!* 20 000 ungdommer stiller! Rørende glad over å se oss: «Så bra at besteforeldrene er her, i all fall!» «Endelig noen voksne som bryr seg!» De er så fornøyd med dagen, med innsatsen sin. Klimabekymringen er blåst bort, erstattet med tro på egne krefter.

Klimapsykolog Per Espen Stoknes (3) bekrefter at handling fører til kognitiv endring. «Vi må fokusere 75 % av innholdet på løsninger og muligheter. Vi må motivere positivt.»

Blir fakta for skremmende, kan det føre til fornektelse

På vår resept mot klimatrusselen må vi altså ordinere en mikstur av frykt, håp og handling. Det er krevende. Jeg hører fra kolleger på trivelig sosialt treff: «Du spiser vel ikke biff, du?» «Flyr kanskje ikke heller?» Noen ler. Hm. Samme følelsen som den gang det var ufint å snakke om helse og røyking i sosiale lag. Vi skulle jo kose oss. Skål.

Så jeg refererer ikke der og da fra Verdens helseorganisasjons siste rapport om helsetrusler (4). Nevner ikke luftforurensing, som årlig dreper rundt 600 000 barn. Forteller ikke om fosterskadene, om hemmet kognitiv og nevrologisk utvikling. Eller om konsekvensene av tørke og flom, som vil få fortidens folkevandring til å se ut som en søndagspiknik.

Dråper i havet, ja visst, men havet består jo av dråper

Kanskje blir det ikke så ille? «Naturlige svingninger», sier skeptikerne. Visst har de rett – i noe. Også FNs siste klimapanel (5), som med 800 forskere og eksperter fra 85 land har gjennomgått relevant internasjonal kvalitetsforskning, konkluderer nøkternt: Med 95 % sikkerhet skyldes «bare» rundt halvparten av klimaendringer etter 1951 menneskelig påvirkning. Likevel er FN klokkeklar: Menneskene er etter alt å dømme i ferd med å skape elendige levekår på det meste av kloden fordi vi dobler de klimaendringene naturen selv steller i stand.

Vitenskap er fundamentet for vår legegjerning. Men er klimaendringene vårt og Legeforeningens ansvar? Hva har vi politikere til? Eller – er det nettopp vår stand som må varsle hvis det faktisk er slik at klimaendringene truer helse og livskvalitet?

Visst kan det være vanskelig å nå frem. Ignaz Semmelweis reddet utallige kvinner fra å dø av barselfeber, men talte for kollegenes døde ører, ble latterliggjort og motarbeidet. Det ville «kreve for meget tid å vaske hendene før alle gynekologiske undersøkelser» (6).

Ibsens dr. Stockmann i *En folkefiende* (7) påviser helseskadelig forurensning av byens drikkevann. Makthaverne vil ikke lytte, for det kan ødelegge renomméet til – og ikke minst inntekten – knyttet til byens badeanstalt.

I en karikaturtegning advarer dagens forskere: «We are destroying the earth!» Mennene med dokumentmapper svarer: «Yes, but it turns out very profitable!» Kanskje bør de lytte til tidligere miljøminister Thorbjørn Berntsen: «Det nytter ikke med penger på bok hvis Golfstrømmen snur» (personlig meddelelse).

Heldigvis har historien mange eksempler på leger som tar tak, som gradvis får kollegene, og dermed samfunnet, med på viktige, kunnskapsbaserte endringer. Men vi trenger å stå sammen, skulder ved skulder. For dr. Stockmann tok feil. Den sterkeste mann i verden er ikke han som står mest alene.

Menneskene er etter alt å dømme i ferd med å skape elendige levekår på det meste av kloden fordi vi dobler de klimaendringene naturen selv steller i stand

Vi må handle. Vi må snakke og skrive og leve slik at nølende politikere får mot til å ta upopulære avgjørelser. Vi må kunne se både pasienter og etterkommere i øynene i årene som kommer og med rette kunne si «Vi prøvde i alle fall!»

«Du må ikke sove!» skrev Øverland. Er det på tide å våkne opp?

«Huset vårt brenner!» sier Greta Thunberg (8). Ja, og Norge heller bokstavelig talt olje på ilden. Engasjerte medisinerere bør bidra til slukningsarbeidet.

LITTERATUR:

1. Böhm G. Hvilke faktorer fremmer klimahandling? Energi og klima. <https://energiogklima.no/to-grader/hvilke-faktorer-fremmer-klimahandling/> Lest 8.8.2019.
2. Besteforeldre mot global oppvarming. Kampanje: Fri-februar.

<https://www.besteforeldreaksjonen.no/fri-februar/> Lest 8.8.2019.

3. Kroglund AP. Klimagledens tid. Dagsavisen 9.4.2019.

<https://www.dagsavisen.no/debatt/klimagledens-tid-1.1462619> Lest 8.8.2019.

4. World Health Organization. More than 90% of the world's children breathe toxic air every day.

<https://bit.ly/2GFTCLx>Lest 8.8.2019.

5. FN-sambandet. Klimaendringer. <https://www.fn.no/Tema/Klima-og-miljoe/Klimaendringer>

Lest 8.8.2019.

6. Lund PJ. Semmelweis – en varsler. Tidsskr Nor Legeforen 2006; 126: 1776–9.

7. Vesterhus P. Hvem var modell for dr. Stockmann? Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 3288–90.

[PubMed]

8. 'Our house is on fire': Greta Thunberg, 16, urges leaders to act on climate. The Guardian 25.1.2019.

<https://www.theguardian.com/environment/2019/jan/25/our-house-is-on-fire-greta-thunberg16-urges-leaders-to-act-on-climate> Lest 8.8.2019.

Publisert: 30. august 2019. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.19.0544

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2020. Lastet ned fra tidsskriftet.no